OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ Luonnos 11.11.2019
Tiede- ja kulttuuriministeri Hanna Kosonen

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020

Sivistys – ja tiedejaoston ennakkoon esittämiin kysymyksiin vastauksena totean seuraavaa:

Suomen Akatemian määrärahojen ja valtuuden riittävyys vuoden 2020 talousarvioesityksessä
Suomen Akatemialle esitetään tieteen edistämisen päätöksentekoon myöntövaltuutta 337,1 milj. euroa. Vuoden 2019 tasoon verrattuna pääasiallisena vähennyksenä on 25 milj. euroa Akatemian lippulaivahankkeiden vuosien 2018-2019 kertaluonteisen rahoituksen päättymisestä ja kertaluonteinen 20 milj. euroa opetus- ja kulttuuriministeriölle eurooppalaisen suurteholaskennan EuroHPC –yhteisyrityksen supertietokoneen rahoittamiseksi. Kokonaiskustannuksiltaan noin 203 miljoonan euron hankkeesta Suomen rahoitusosuus olisi vuosina 2019-2026 enimmillään yhteensä 48 miljoonaa euroa. Siitä puolet rahoitetaan opetus- ja kulttuuriministeriön ja puolet työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalta. Euro-HPC:n määräraha näkyy rahapelitoiminnan tuotot tieteen edistämiseen alamomenttien (29.40.53) välisenä siirtona vuonna 2020. Esitykseen sisältyy myös teknisiä budjetointimuutoksia, joilla ei ole kustannusvaikutuksia päätöksentekovolyymiin. Vuodesta 2020 valtuuteen sisältyy kaikki Akatemian tutkimusinfrastruktuurien rahoitus, mikä oli aiemmin valtuudessa ja omalla momentillaan (29.40.20), tämä muutos mahdollistaa mm. pitemmät rahoituskaudet. Valtuuspäätökset maksetaan momenttien 29.40.51 ja 29.40.53.1 Akatemialle osoitetuista määrärahoista. Laskennan pohjana on Akatemian ilmoittamat määrärahatarpeet jo tehtyjen valtuuspäätösten maksatustarpeiden osalta, jotta määrärahoja on kunakin vuonna riittävästi.

Suomen Akatemian yhteydessä toimii Strategisen tutkimuksen neuvosto, jonka vuosittainen myöntövaltuus on ollut useana peräkkäisenä vuotena 55,6 miljoonaa euroa. Määrärahoja (momentille 29.40.54) esitetään 1 milj. euroa vähemmän kuin vuonna 2019, mutta kyse ei ole vähennyksestä, vaan valtuuspäätösten maksatusten ajoituksen muutoksesta suunniteltua takapainotteisemmaksi.

Euro-HPC:n rahoituskuvioiden täsmentyessä keväästä 2019 on opetus- ja kulttuuriministeriö ehdottanut, että Akatemialle palautetaan puolet eli 10 milj. euroa vuoden 2020 kertaluonteisesta vähennyksestä Euro-HPC:n rahoittamiseksi. Tämä toisi luonnollisesti Akatemialle lisäresursseja tutkimuksen rahoittamiseen.

Miten talousarvioesitys tukee T&K-menojen bkt-osuuden nostamista kohti tavoiteltua 4 prosentin tasoa?
Tutkimus- ja innovaationeuvosto asetti vuonna 2017 tavoitteeksi, että Suomen kansalliset tutkimus- ja kehittämismenot (T&K-menot) nousevat 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Sama tavoite on myös asetettu korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiossa 2030. Vuonna 2018 T&K-menojen bruttokansantuoteosuus oli 2,74 prosenttia.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä on laadittu laskelma siitä, mitä T&K-menojen 4 prosentin tavoitteen saavuttaminen käytännössä merkitsisi tasaisella kasvulla. Laskelmassa on oletettu, että yksityisen sektorin T&K-menojen osuus on vastedeskin noin 2/3 kansallisista menoista ja julkisten menojen osuus vastaavasti noin 1/3. Laskelmassa on hyödynnetty valtiovarainministeriön pitkän aikavälin BKT-ennustetta. Laskemien mukaan T&K-menojen olisi noustava kaikilla sektoreilla noin 111 % vuoteen 2030 mennessä. Tasaisella vauhdilla vuosittaisen julkisten T&K-menojen lisäys tulisi olla vuosina 2019 ja 2020 noin 160 miljoonaa euroa ja vuonna 2030 noin 200 miljoonaa euroa.

Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkimusrahoituksessa on valtion talousarviossa vuodelle 2020 kasvua 47 miljoonaa euroa (yliopistojen osuus 37 M€, ammattikorkeakoulujen 4 M€, tutkimuslaitosten 6M€). Suomen Akatemian määrärahoissa on vähennystä noin 47 miljoonaa euroa ja vastaavasti Business Finlandin T&K-rahoitus on kasvamassa noin 49 miljoonalla eurolla.

Valtion T&K-rahoitus on arvioiden mukaan vuonna 2020 kokonaisuudessa 2,041 miljardia euroa kasvaen 3 prosentilla eli 50 miljoonalla eurolla edelliseen vuoteen verrattuna. Rahoituksen lisäys on siten noin kolmasosa verrattuna T&K-rahoituksen tasaisen vauhdin tavoitteeseen.

Korkeakoulujen aloituspaikkojen riittävyys ja kohdentaminen? Ovatko esim. Uudenmaan aloituspaikat oikeassa suhteessa alueen tarpeisiin nähden?

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030 -työssä on sitouduttu korkeakoulutettujen määrän nostamiseen 50 prosenttiin nuorista aikuisista vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteen saavuttamiseksi korkeakoulujen aloituspaikkoja olisi lisättävä hallituskauden aikana merkittävästi. Aloituspaikkojen alueellisessa kohdentamisessa on otettava huomioon maakunnan nuorisoikäluokkien koko, nuorten ja nuorten aikuisten koulutuspreferenssit sekä alueelliset väestöennusteet. Korkeakoulut ovat merkittäviä alueen elinkeinoelämän dynamoja ja kaikissa maakunnissa on pulaa osaavasta työvoimasta. Jos tarkastellaan Uudenmaan tilannetta, niin Uudellamaalla on yliopistomaakunnista vähiten yliopistojen aloituspaikkoja suhteessa uusiin ylioppilaisiin sekä eniten ensisijaisia hakijoita suhteessa aloituspaikkoihin. Lisäksi on huomioitava, että siinä missä Uudenmaan yliopistoissa suoritetaan 33 % kaikista ylemmistä korkeakoulututkinnoista, niin vuoden päästä valmistumisesta Uudellamaalla työskentelee 50 % kaikista ylemmän kk-tutkinnon suorittaneista. Eli yliopistokoulutuksen osalta voi sanoa, että Uudellamaalla yliopistokoulutuksen tarjonta on alimitoitettua alueen tarpeisiin nähden.

Jos tarkastellaan ammattikorkeakoulukoulutusta niin Uusimaa ei erotu yhtä selvästi. Suhteessa ylioppilastutkinnon suorittaneisiin Uudellamaalla on kolmanneksi vähiten amk-aloituspaikkoja ja kolmanneksi eniten ensisijaisia hakijoita suhteessa aloituspaikkoihin. Uudenmaan työmarkkinoiden veto näkyy myös amk-koulutettujen suhteen. Uudellamaalla tehtiin 29,5 % kaikista amk-tutkinnoista, mutta vuoden jälkeen Uudellamaalla työskenteli 35 % kaikista amk-tutkinnon suorittaneista. Eli reilut 5 %-yksikköä kaikista amk-tutkinnon suorittaneista muutti Uudellemaalle tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Hallitusohjelman mukaisesti jokaisessa maakunnassa on korkeakoulu. Korkeakouluissa on oltava myös tarkoituksenmukaisessa laajuudessa myös korkeakoulutustarjontaa. Kyse ei ole yksinomaan nykyisiin koulutustarpeisiin vastaamisesta, vaan myös alueiden elinvoimaisuuden vahvistamisesta. Lakisääteisesti sekä yliopistot että ammattikorkeakoulut valitsevat opiskelijansa. Aloituspaikoista päättäminen on korkeakoulujen autonomian piirissä.

Miten alueellinen tasa-arvo toteutuu mm. hoitotieteen maisterikoulutuksessa? Miten HYKS:n Erva-alueen osaamistarpeet varmistetaan?

Suomen korkeakoulujärjestelmää kehitetään kokonaisuutena. Tavoitteena on, että korkeakoulujen profiilit ja koulutusvastuut muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden. Tavoitteena on myös turvata riittävän hyvin resursoidut toimintayksiköt, jotka vastaavat alan koulutuksesta ja TKI-toiminnasta. Hallitusohjelmassa on linjattu, että jokaisessa maakunnassa on korkeakoulu. Korkeakoulut tuottavat osaamista sijaintimaakuntaansa laajemmalle alueelle, sekä kansallisiin että kansainvälisiin tarpeisiin. Kliinisen hoitotyön osalta myös ammattikorkeakoulut tuottavat ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja työelämän osaamistarpeisiin.

Varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen riittävyys? Miten varhaiskasvatuslain henkilöstön rakennetta koskevien säädösten voimaantulo vaikuttaa opettajatarpeeseen ja miten se otetaan huomioon aloituspaikkojen määrässä?

Varhaiskasvatuksen pedagogisen henkilöstön saatavuudessa on pitkään ollut ongelmia. Erityisen ongelmallinen tilanne on pääkaupunkiseudulla. Henkilöstöpulaa on pyritty poistamaan korottamalla määrällisiä koulutustavoitteita yliopistojen tulossopimuksissa. Vuodesta 2012 lähtien koulutusmääriä on lisätty myös eduskunnan tähän tarkoitukseen vuosittain myöntämillä erillisrahoituksilla. Tarjolla on ollut etä- ja monimuotokoulutuksia sekä nopeutettuja koulutusreittejä niille opiskelijoille, joilla on ollut soveltuvia aiempia opintoja suoritettuina.

Vuonna 2018 käynnistyi nelivuotinen 1 000 koulutuspaikan lisäys kaikissa seitsemässä varhaiskasvatuksen opettajankoulutusta antavassa yliopistossa. Koulutuspaikkoja lisätään tulossopimuksissa sovituista koulutuspaikoista tuhannella paikalla neljän vuoden aikana porrastetusti. Lisäykseen on osoitettu 28 milj. euron rahoitus vuosille 2018-2021. Vuonna 2018 ja 2019 aloituspaikat lisääntyivät kahdellasadalla kumpanakin vuonna. Vuosina 2020 ja 2021 aloituspaikkalisäys on kolmesataa vuosittain. Koulutuspaikkojen määrä on kasvanut selvästi; kun vuonna 2017 aloituspaikkoja oli 658, on niitä 958 vuosina 2020 ja 2021.

Varhaiskasvatuksen muuttuva henkilöstörakenne edellyttää henkilöstön koulutusmäärien kasvattamista ja uudelleen kohdentamista. Hallituksen esityksessä varhaiskasvatuslaiksi (HE 40/2018) olevissa laskelmissa arvioidaan, että vuonna 2030 varhaiskasvatuksen opettajia olisi riittävästi toteuttamaan lain edellyttämää henkilöstörakennetta, mikäli yliopistojen sisäänotto varhaiskasvatuksen opettajankoulutukseen on vuosittain tuhat opiskelijaa ja koulutuksen läpäisee 80 % opiskelijoista.

Tarve kartoittaa ja seurata varhaiskasvatuksen opettajien määrää otettiin huomioon varhaiskasvatuslaista säädettäessä (540/2018), jolloin lain 70 §:än sisällytettiin varhaiskasvatustoimijoille velvoite tallentaa varhaiskasvatusta koskevat tiedot varhaiskasvatuksen tietovarantoon (Varda). Lain 70 §:n 2 momentissa kuvataan tietovarantoon tallennettavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä koskevat tiedot. Tiedot tallennetaan varhaiskasvatuksen kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä työskentelevistä työntekijöistä, päiväkodin johtajista sekä kasvatukseen ja hoitoon osallistuvista lapsi- tai ryhmäkohtaisista avustajista.

Tietovarannosta saadaan tieto, kuinka monta työntekijää varhaiskasvatuksen toimipaikoissa työskentelee varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänimikkeellä. Lisäksi saadaan tieto, mikä varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevien henkilöiden kelpoisuuden tuova tutkinto on. Vuodesta 2021 lähtien koulutustarvearvioita ja aloituspaikkojen määriä on mahdollista tarkentaa varhaiskasvatuksen tietovarannon (Varda) tietojen tullessa käyttöön ja mahdollistaessa ennakoinnin varhaiskasvatuslain henkilöstörakenteen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Suomalainen opettajankoulutus on pitkään ollut suosittu hakukohde. Suomi on erottunut edukseen monista muista Euroopan maista suurilla hakijamäärillä. Kuluneen vuosikymmenen aikana kiinnostus hakeutua

opettajankoulutukseen on vähentynyt. Selvimmin tämä on nähtävissä varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksessa. Olennaisin asia onkin tällä hetkellä varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen vetovoiman kasvattaminen. Koulutuspaikkalisäykset eivät auta, jos ne eivät vedä hakijoita.

Hakijamäärien lasku on herättänyt keskustelua ja pohdintaa muutoksiin vaikuttaneista syistä. Julkisessa keskustelussa on tuotu esille mahdollisina vaikuttavina tekijöinä kielteinen koulu-uutisointi mediassa, koulutusleikkaukset, työrauhaongelmat ja koulujen sisäilmaongelmat. Kasvatus- ja opetusalan palkka- ja urakehitys sekä varhaiskasvatusta ja koulua koskevien vaatimusten kasvaminen ja ristiriitaistuminen on myös tuotu esille. Koska asiasta ei ole tutkittua tietoa, opetus- ja kulttuuriministeriö on päättänyt käynnistää selvityksen opettajankoulutuksen vetovoimaan vaikuttavista tekijöistä. Selvitys koskee sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa annettavaa suomen- ja ruotsinkielistä opettajankoulutusta. Selvityksen tulokset ovat käytettävissä huhti-toukokuussa 2020, jonka jälkeen voidaan päättää tarvittavista jatkotoimenpiteistä.

Miten Veikkauksen tuoton vähenemisen arvioidaan vaikuttavan edunsaajien toimintamahdollisuuksiin OKM:n hallinnonalalla ja miten tuoton vähenemiseen varaudutaan?

TAE 2020 mukaan rahapelitoiminnan tuotot tieteen edistämiseen (mom 29.40.53) on budjetoitu 105 486 000 euroa. Tästä on budjetoitu 50 673 000 euroa Suomen Akatemialle käytettäväksi tutkimushankkeiden rahoittamiseen ja tieteellisen tutkimuksen edistämiseen, yksityisen arkistotoiminnan valtionavustuksiin ja kehittämismenoihin 5 744 000 euroa ja Kotimaisten kielten keskuksen toimintaan 3 627 000 euroa. Näihin kokonaisuuksiin ei olla esittämässä vähennyksiä.

Rahapelitoiminnan voittovarojen väheneminen kohdistetaan ensi vuonna OKM:stä myönnettäviin määrärahoihin. Yksityiskohtainen käyttösuunnitelma on valmisteilla. Päätökset tehdään budjettivuoden alussa. Tulevat vähennykset kohdistetaan tiettyihin harkinnanvaraisiin valtionavustuksiin, mutta jatkuva, yleisavustuksilla rahoitettava perustoiminta pyritään turvaamaan.

Tavoitteena on, ettei määrärahan vähentymisestä aiheudu henkilötyövuosileikkauksia tieteen toimijoiden perustoimintaan. Pienenevä määräraha heikentää OKM:n mahdollisuutta tukea tiedeyhteisön uusia aloitteita.